

BORBE U BOSNI

Krajem ljeta 1944. godine fašistička Njemačka je bila u teškom položaju. Crvena armija se sa istoka približavala njemačkim granicama, a anglo-američke snage su, poslije prelaska u ofanzivu na italijanskom frontu, izvršile u julu 1944. desant na francusku atlantsku obalu i razvile snažnu ofanzivu prema istoku. Položaj Nijemaca na Balkanu je bio izuzetno težak. Približavanjem Crvene armije sa istoka i zapadnih saveznika sa zapada, a naročito aktivnim dejstvima Narodooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, ozbiljno je bila ugrožena grupa njemačkih armija jačine oko 350.000 vojnika, raspoređenih u Grčkoj i Albaniji.

Cijeneći odlučujući značaj teritorije Srbije u takvoj situaciji, maršal Tito je donio odluku da glavninu naših snaga usmjeri na istok s ciljem da konačno oslobodi teritoriju Srbije, kako bi se osujetio svaki pokušaj Nijemaca da organizuju odbranu Balkana, a ujedno spriječilo izvlačenje njemačkih snaga iz Grčke. Osim toga, spajanjem naših snaga u Srbiji s Crvenom armijom, stvorio bi se jedinstven saveznički front. S tim krupnim vojničkim zadatkom poklapao se zadatak razbijanja posljednjih uporišta četnika u Srbiji, oko kojih su se okupljali ostaci udruženih jugoslovenskih izdajnika. Za prodor u Srbiju bila su određena dva korpusa i tri divizije. Među ovim snagama za prodor u Srbiju, određena je i 28. divizija¹ i u njoj su pripreme otpočele još u julu.

¹ Vrhovni štab je još početkom jula naredio 6. korpusu da pripremi jednu diverziju za prebacivanje u Bosnu. Dvadeset prva brigada 28. divizije prešla je u Bosnu još 24. jula 1944. godine.

Poslije sedmodnevnog boravka u selima oko Banove Jaruge, uslijedio je naporan marš divizije preko Psunja sa ciljem da se jedinice prebace u Požešku kotlinu. Brigada je marš dobro izdržala, a hranila se u kućama u selima kroz koje je prolazila. Glavna hrana bili su nemasni krompir i pasulj.

U Požeškoj kotlini brigada se nije dugo zadržala, i već 5. septembra imala je pokret. Istog dana u prvim večernjim časovima između s. Lipovljana i Novske rušila je željezničku prugu Beograd — Zagreb (pruga porušena na 130 mjesta i srušen jedan most). Između Novske i Okučana, na istoj pruzi, 17. brigada, vrši rušenje na 180 mjesta.

Idućeg dana brigada je na zapadnim obroncima Psunja. Dan kasnije 12. divizija je u Slavonskoj Požegi, a 28. divizija (bez 21. brigade) nastavlja prebacivanje prema komunikaciji Okučani — Pakrac. Osmog septembra, bez nekog vidnijeg razloga, brigada se okreće i vraća napad. Ona ponovo prelazi Psunj. Babja Gora — Maksimov hrast je pravac koji je brigada izabrala za ponovni povratak u okolini Slavonske Požege. Poslije dnevnog — marš je produžen i noću.

Između 8. i 9. septembra, na pravcu između Maksimova hrasta i s. Vrhovci, koje se nalazilo nedaleko od Slavonske Požege, brigada je zalutala u šumi i poslije viščasovnog lutanja konačno izašla na cestu koja vodi u Slavonsku Požegu. Poslije mršavog doručka, jako iscrpljeni, borci su se rasporedili u seoskim dvorištima na kratak odmor.

Tih dana iz brigade je otišao izvjestan broj drugova. Svi su oni upućeni u pozadinske jedinice. Bili su to stariji ili ranije ranjavani drugovi. Među njima je bilo i nekoliko komesara i komandira vodova. Tom prilikom je iz brigade otišao i komesar 2. čete Vojin Vujnić i pomoćnik komesara 3. čete Milenko Gavrilović, oba iz 1. bataljona, te vodnik Mirko Stanišić i Jovo Brkić iz 4. bataljona. Nekolicina drugarica rasporedene su u pozadinu, a neke, kao Margita Majn, gimnazijalka iz Grubišnog Polja, na kurs pri Štabu 6. korpusa.

Poslije odmora ponovo je uslijedio pokret. Pravac je Kutjevo — Bektež — Kula, te cesta i pruga Pleternica — Našice. Marševalo se poslije podne i noću i po velikoj kiši. Ujutru su sve jedinice brigade bile na južnim padinama Dilja. Tog dana na Dilju brigada je popunjena municijom i ručnim bombama. Sada je svaki puškomitraljezac dobio po 1.000 metaka i drugog pomoćnika. Dotad su imali po 200 metaka i jednog pomoćnika. Raspoloženje je i dotad bilo dobro, ali povratak na Dilj tome je još više doprinio. Na južnim padinama ove planine brigada ostaje taj dan da bi se pred noć prebacila u sela Stupnik i Stari Slatnik (nedaleko od Slavonskog Broda). U ovim selima brigada se morala zadržati kratko vrijeme, kako bi sačekala da se povuče 5. lovačka (domobranska) pukovnija, jer je ova tog dana bila na maršu iz Pleternice u s. Sibinj. Čim je ona prošla jedinice su sišle u sela, bliža Slavonskom Brodu, prešle prugu i tada je otpočeo marš čiji je pravac vodio pravo na jug. U brigadi niko nije znao da je još u julu pala odluka da se 28. divizija NOVJ uputi u centralnu Bosnu, odakle će nastaviti pokret ka istočnoj Bosni. U vezi sa ovim pokretom VS NOV i POJ naredio je Stabu 5. korpusa da 28. diviziji pomogne prebacivanje iz centralne Bosne u istočnu Bosnu i da se u vezi s tim poveže sa Štabom 3. korpusa.

Svojim posebnim naređenjem Vrhovni štab je Stabu 3. korpusa izdao naređenje da organizuje prihvat 28. divizije kad ona bude prelazila r. Bosnu, a zatim nastavila pokret preko Drine, pravcem koji je imala i 11. divizija NOVJ. Trinaestog septembra uveče bez većih smetnji, između s. Oriovac i s. Stupnik, brigada prelazi cestu i prugu Beograd — Zagreb. Poslije toga brigada prelazi r. Mersunju i pravcem k. 89 (Veketiš) — polje Hrastić — k. 89 — Ribanjska izbija na Savu.

Zadatak brigade² je bio da sa mjesta koncentracije, određenim pravcem, izbije na obalu Save. Prije toga 3. bataljon je postavio osiguranje od Slavonskog Kobaša kod polja Gložđe na liniji: lijeva obala Save — k. 91 — k. 89; 4. bataljon postavio je osiguranje od Novog Kobaša

² Zapovijest Štaba 28. divizije od 13. septembra, Zbornik, t. V, knj. 33, dok. br. 45, str. 207—209.

— do k. 91. Na taj način zatvoreni su pravci: put Kobaš — Polje — Gložđe, Kobaš — Ribanjska, te put Novi Kobaš — Gornje i Novi Kobaš — Donji Tukovi.

Dijelovi Brodske brigade, a posebno Diverzantski bataljon divizije, gotovo cijelu noć su rušili prugu i uništili preko 800 metara kolosijeka.

Izbijanjem na Savu borci dva bataljona (1. i 2.), nisu odmah otpočeli sa prebacivanjem na bosansku stranu, jer brigada nije imala čamce. Zbog toga je 17. brigada dobila zadatak da likvidira Slavonski Kobaš kako bi od Čerkeza otela gumene čamce. Čamci su pronađeni i u obližnjim selima i prebacivanje je počelo još u toku noći, da bi se nastavilo i ujutru. Kad je svanulo, 1. četa 2. bataljona dovezla je nekoliko većih čamaca, koji su dobro poslužili za prebacivanje ljudstva i opreme. Prebacivanje je nastavljeno i u toku cijelog dana. Slavonija se napuštala sa žaljnjem, a kako je dan više uzimao maha svi su željeli da se što prije dokopaju onostrane obale. Bilo je to i razumljivo, s obzirom na to što većina boraca nije znala da pliva, pa čak ni da vesla, a mnogi nikad nisu ni bili na tako velikoj rijeci. Veslali su cijelo vrijeme, borci i rukovodioci, koji su živjeli uz Dunav, Savu ili neku drugu rijeku. Najviše se veslalo sa puškama, jer vesala nije bilo dovoljno. Jedno vrijeme je veslao i komandant divizije Radojica Nenezić, koji je među posljednjima prešao na bosansku stranu, iako je iz sata u sat sve više rasla opasnost na slavonskoj strani.

Prebacivanje je teklo bez zastoja unatoč oskudnim sredstvima i povremenoj vatri neprijatelja iz oklopnih automobila. Nešto poslije 16.00 časova kompletna divizija je prešla na bosansku stranu. Izuzimajući 2 konja, koje je Sava odnijela, Brodska brigada je bez ikakvih gubitaka prešla rijeku i odmah produžila marš. Prešla je planinu Motajicu i pred zoru stigla u Gornje Smrtiče.

Istog dana, kad je brigada otpočela sa prelaskom rijeke Save, na drugom kraju naše zemlje, u rejonu s. Klokočevac i s. Radujevac (kod Negotina) dijelovi 23. i 25. divizije NOVJ stupili su u dodir sa jedinicama Crvene armije.

Poslije Brodske brigade u s. Gornje Smrtiče stigla je i 17. brigada, koja je produžila u s. Kunovo. Ova bri-

gada je uspješno razbila posadu u Slavenskom Kobašu i omogućila da divizija pređe Savu. U borbi sa Čerkezima, koji su bili u Kobašu, brigada je imala 10 mrtvih i 17 ranjenih boraca.

Poslije odmora u s. Smrtići, Brodska brigada se prebacuje u s. Trešnju, gdje takođe ostaje svega nekoliko sati, a onda ponovo nastavlja put. Prelaskom u Bosnu njen položaj se iz temelja izmijenio. Naviknuta na relativno dobar smještaj, a posebno na dobru ishranu, odjednom je morala oskudijevati. Sto je još juče smatrano skromnim, ako bi bilo dodijeljeno samo jednoj četi, sada se raspoređivalo na bataljon. Uza sve to, hrana je spremna bez soli, a sastojala se od kuhane kozetine ili ovčetine i kruha, za koji se tvrdilo da je kukuruzni, ali je u njemu bilo svega više nego brašna od kukuruza.

Poslije prelaska Save, u prvih nekoliko dana marša, izgledalo je da je pravac marša zapadna Bosna. Borci su se ponadali Krajini i susretu sa Krajišnicima, ali je sve to bilo zakratko. Krajevi kroz koje je brigada prolazila, bili su, s vremena na vrijeme, pod kontrolom četnika, koji se ničim nisu oglašavali, ali su na njih starješine neprekidno ukazivale.

Dvadesetog septembra smo se najviše približili Banjaluci, a onda se pravac mijenja. Od toga dana maršuje se u pravcu jugoistoka. Već idućeg dana brigada se spušta u dolinu r. Bosne, a u toku noći, ne prekidajući marševanje, ona će je pregaziti.

Prelaz r. Bosne vrši se između Maglaja i Žepča, na sektoru Globarice, svega nekoliko kilometara sjeverno od Zavidovića. Te noći, u jednoj koloni, što je bila rijetkost, našla se cijela divizija. Na čelu je bila 21. brigada, iza nje 17. brigada, a onda Brodska brigada. Prebacivanje je izvršeno gazom, bez ikakvih pomoćnih sredstava. Stariji, iznureniji i neke drugarice pregazili su brzu i veoma hladnu rijeku držeći se konjima za repove. Poslije prelaska na onu stranu jedinice su se sređivale i odmah bez dužih zastanaka produžavale dalje. Svakoj jedinici je bio cilj da se što prije dohvati brdovitog Ozrena.

U svitanje 21. septembra gotovo sva brigada je bila na desnoj obali r. Bosne. Sa zaštitnicom koja je obezbjeđivala prelaz ostao je i protivtenkovski top koji je bio

isturen na drum, kako bi se zaustavili tenkovi ukoliko bi naišli u momentu prelaza divizije preko rijeke.

Tu noć tenkovi nisu naišli, ali je naišao oklopni voz, koji je odmah otvorio žestoku vatru na zaštitnicu. Svi borci iz zaštitnice prešli su rijeku bez gubitaka, a nešto kasnije to je učinila i posluga topa. Od prvih rafala iz oklopnog voza poginuo je konjovodac iz posluge protivtenkovskog topa, te zbog toga ni konj Bijelac, ljubimac brigade, nije prešao rijeku. S njim je ostao i top. Svi su mislili da će se i on izvući i stići u brigadu. Grupa boraca zajedno sa poslugom topa, ostala je jedno vrijeme na desnoj obali u nadi i iščekivanju, ali je sve bilo uzalud. Nikada više brigada nije vidjela ni konja Bijelca ni svoj top Pito 37 mm.

Na lijevoj obali Bosne ostao je jedan vod sa komandrom Kodžoman Bratolom na čelu. Kako je izgubio svaku vezu sa brigadom, komandir voda je donio odluku da se vrati u Slavoniju. To je bila jedina alternativa, ali je već poslije kraćeg marša naišao na jedinice 11. brigade i s njima se prebacio preko r. Bosne. Nakon kratkog vremena priključio se 1. bataljonu Brodske brigade.

Kako je došlo do toga da se pruga ne poruši i time obezbijedi prelaz preko rijeke, borcima nije bilo jasno. Oklopni vozovi postali su zla kob brigade. I ne samo nje. Toliko je žrtava palo i akcija propala zbog takvih i sličnih propusta.

Poslije sela Perovića brigada se spušta u Donju Brijesnicu i silazi u dolinu Spreče. Noć između 22. i 23. septembra brigada je provela u Puračiću, gdje je poslije dužeg vremena imala pristojnije uslove za prenočište.

Dotad na svom putu kroz Bosnu brigada je ubila 10, a zarobila 5 četnika.

Pored loše ishrane, nespavanja i neprekidnog marševanja, brigadu je pratila i sitna kiša, koja je prosto natapala svaki dio tijela i odijela. Kad se uz to uzme u obzir i bespuće kojim se marševalo, onda se može dobiti jasnija slika o naporima koje su tih dana borci brigade imali.

Brigada ni na Ozrenu nije nailazila na četnike u otvorenoj borbi niti su je oni ozbiljnije uznemiravali, ali, za razliku od prethodnih pravaca, ovdje su oni bili pod-

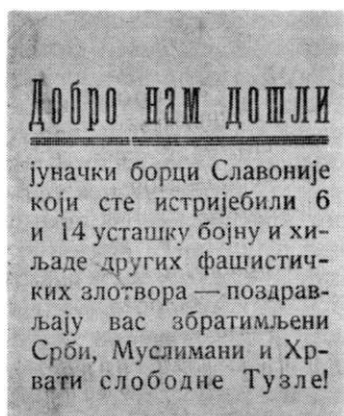
mukliji. Nekoliko boraca, koji su izostali iza kolone, nikad se nisu pojavili u brigadi. I kurir Stevo Mrđa sa Psunja nestao je bez traga i glasa vraćajući se iz Štaba divizije, otkuda je nosio poštu u brigadu. Svi smo znali da su to nedjela četnika sa Ozrena. Tih dana tempo marša je bio dosta brz, a u brigadi se pojavljivao sve veći broj iznemoglih i premorenih, kojima se nije smjelo desiti da zaostanu. Neprestano se marševalo i gladovalo, a svako zaostajanje ili skretanje sa pravca značilo je gotovo sigurnu smrt. Tempo marša je i dalje bio takav da borcima nije dozvoljavao ni najmanji odmor. U rijetkim i kratkim zastancima zastajalo se uz neku živicu ili gušću šumu, da bi se borci zaštitili od vjetra. Takvo stanje uticalo je i na štabove bataljona i komande četa, tako da su i komesari i komandiri prilikom jednog zastanka, na puteljku pokraj jedne njivice, koja je bila pod kukuruzom, zažmurili na oba oka i pustili da borci ispeku i pojedu sve kukuruze koje su u njivi našli. Na ovom »poslu« Brodsku brigadu je zatekla 17. brigada, pa su se i njeni borci, »primjerom« Brođana, priključili gozbi. Kad je pokret nastavljen, na njivi nije ostao ni jedan jedini klip kukuruza. Ostali su samo ostaci vatri kao svjedoci mršave »gozbe« preglednijih boraca. Ovog puta je glad bila jača od svijesti i principa, kojih su se dotad u punoj mjeri borci pridržavali. Još prije par dana tako se nešto nije moglo ni zamisliti. Poslije divljih jabuka i krušaka, koje su najčešće bile glavna hrana, ovo je bila prava gozba.

Silaskom u dolinu r. Spreče jedno zlo, koje je dolazilo od četnika, zamijenjeno je drugim, istina manjim, koje je dolazilo od zeleno-kadrovaca. U dolini ove pitome rijeke oni su tobože »branili« sela od svake vojske, kako su oni izjavljivali, a u stvari su čuvali svoje glave i lavalirali na sve strane samo da ostanu netaknuti. Iako su se prije i za vrijeme našeg boravka držali pasivno, brigada je ipak bila na oprezu. Pored prethodnica i ojačanih patrola, postavljene su za vrijeme marša bočne zasjede, a i izviđači su neprekidno bili aktivni.

Poslije 11 dana marša, na kome se nije spavalo više od 30—35 časova, brigada se smjestila u s. Ljepunice. Poslije Puračića, to je bilo prvo naselje koje se moglo nazvati selom. Ujedno to je bio drugi odmor u suvim pro-

storijama poslije 12 dana i noći provedenih na kiši, blatu, u šumama ili na maršu.

Pravi cilj marša borcima još uvijek nije bio poznat. Kružile su vijesti da idemo na četnike kojih je navodno bilo na Majevidici. Nakon prospavane noći u Ljepunicama, brigada se blatnjavim seoskim putem spustila na staru željezničku prugu, koja već odavno nije radila, a onda cestom, koja vodi iz Doboja, krenula u pravcu Tuzle, po gustoj i hladnoj kiši.

Dolazak Slavonaca u Tuzlu obilježen je i le-cima različitih sadržaja. Na ovom je greškom napisano da su borci Slavonije uništili 14. ustašku bojnu. Riječ je o 15. ustaškoj bojni, koja je uništena u Podravskoj Slatini

Pred ulazom u grad jedinice su se prikupljale, zastajale i sređivale, da bi, nakon par minuta, krenule vojničkim korakom, kako bi ih Tuzlaci i jedinice koje su bile u gradu vidjeli u što boljem svjetlu.

Iako iscrpljeni i izglednjeli, ulaskom u prvu ulicu Tuzle, jedinice su poprimile vojnički izgled, a pjesma nije prestajala. Mnoštvo omladinaca i omladinki organizovano je izišlo na ulice grada da dočekaju i isprate jedinice divizije. Borcima je dijeljeno cvijeće, transparenti koje su nosili omladinci govorili su o dobrodošlici, bratstvu i jedinstvu i o uspjesima divizije u dotadašnjim borbama.

Brodaska brigada se u Tuzli nije zadržavala. Marš je odmah produžen za Gornju Tuzlu. Ovdje su se prikupile sve jedinice i smjestile po kućama. Na isti način organi-

zovana je i večera. Domaćini, Muslimani Gornje Tuzle, lijepo su primili borce, smjestili ih i prema svojim mogućnostima ugostili. Selo je bilo siromašno, ali toplota s kojom su ovdje primljeni i čistoća na koju su naišli za borce su mnogo značile. Već ujutru čekala ih je Majeвица, za koju se govorilo da je puna četnika. To će ujedno biti i prva prilika da se brigada ogleda i s četnicima. Borci su to priželjkivali od prvog dana poslije prelaska Save, ali do toga nije došlo, pa čak ni na planini Ozren, za koju se tvrdilo da je četnička tvrđava u tom dijelu Bosne.

Busija i prvi susret sa četnicima

Poslije doručka i postrojavanja u Gornjoj Tuzli, bataljoni su krenuli na planinu Majevicu. Prema Čeliću išla je 21. brigada, prema Loparama i Koraju Brodska brigada, a istočno od nje 17. brigada. Cilj je bio da divizija pretrese Majevicu i protjera četnike vojvode Kerovića, koji su Busiju smatrali svojom tvrđavom i u ime toga pjevali pjesmu, »Prije će pasti Rusija nego Busija«.³

Prvih nekoliko kilometara brigada je, po bataljonima, marševala cestom, a onda se 1. bataljon odvojio i u četnim kolonama, sa većim odstojanjima i jačim obezbjeđenjem, krenuo šumskim stazama u pravcu Busije trigonometar 847. Očekivanja da će se bataljon susresti sa četnicima ostvarila su se. Začelje kolone još nije čestito ni sišlo sa ceste, a četnici su se oglasili sa okolnih brda. Bez ikakve komande, samoinicijativno i za najkraće moguće vrijeme, čete su se razvijale u streljačke strojeve i uputile ka okolnim uzvišenjima. Pretpostavljalo se da na njima četnici imaju svoje položaje.

Komandir 3. čete 1. bataljona Franjo Novak poveo je svoju četu pravo na vrh Busije. Lijevo od njega Stjepan Kaluđer je vodio svoju 2. čet. Vrh ovog trigonometra bio je opasan rovom punog profila.

Iako je vatra bila dosta slaba, nastupalo se prema taktičkim pravilima. Borci su pretrčavali od bukve do bukve,

³ Busija je trigonometar 847, koji je, zbog svog položaja, služio kao otporna tačka još austrougarskim vojnicima.

dak nisu stigli na jurišno odstojanje. Četnici, međutim, juriš nisu dočekali. Pobjegli su, a da ozbiljniji otpor nisu ni pružili. Bez ikakvih gubitaka, 3. četa je izbila na Buisiju, za njom Stjepan Kaluđer sa svojom četom, a onda i ostale jedinice. Tek kad su borci izišli na vrh i vidjeli kakve su položaje četnici imali, a nisu ih održali, znali su s kim imaju posla. Od tada sve četničke položaje bataljoni su zauzimali iz pokreta, a svaki njihov otpor dovodio je do spontanih juriša pred kojima se ni ozbiljniji protivnici ne bi mogli održati.⁴

Na putu preko istočne Bosne za Srbiju, 28. divizija je zauzela Lopare i Janju i do 3. oktobra razbila četnički Majevički korpus.⁵

Borbe sa četnicima na Majevidici teško da se i mogu nazvati tim imenom. Više je to ličilo na igru skrivača, samo s tim razlikom što se i na jednoj i na drugoj strani upotrebljavalo oružje. Bila je još jedna razlika. Tih dana četnici se nisu dali ni vidjeti. Neprekidno su se držali na određenoj udaljenosti, odakle bi pripucavali, a onda, ne prihvatajući borbu, bježali još dublje u šumu, što dalje od pravca koji je brigada imala. Borci su se ponekad pojedinačno ili u parovima upuštali u potjeru za njihovim manjim jedinicama. Četnički kukavičluk, podmuklost i način vođenja borbe nervirali su pojedince, tako da je opreznost sve više popuštala. Na Majevidici od svih borbenih dejstava Brođani su znali samo za gonjenje. Nijedanput se nije desilo da su četa ili bataljon, ako su ih u maršu dočekali četnici, zastali, zauzeli položaj, pa ték onda krenuli na neprijatelja. Naime, svaki susret završavao se gonjenjem one jedinice koja je bila na čelu, a bjekstvom četnika.

⁴ Pokreti kroz Bosnu često su ometani pripucavanjem manjih grupa četnika, što je Slavonce, nenaviknute na takav način borbe, u početku izazivalo i navodilo na nepotrebna razvijanja četa, ponekad i bataljona. Ovakav način reagovanja zadržan je sve do susreta sa Motajičkim partizanskim odredom. Od njih su Slavonci naučili kako se treba ponašati u situaciji kad četnici napadaju. Poslije toga najčešće su upućivana manja potjerna odjeljenja i jače patrole, ili se samo ispalila koja mina iz minobacača 82 mm, a onda marš nastavljao.

⁵ četnički korpus ne treba uzimati ozbiljno. Često je u pitanju bilo stotinu ili dvjesto bradonja.

Krajem septembra divizija na svom pravcu nailazi na neprijateljevo uporište Koraj u kome su se utvrdili Nijemci, ustaše i zeleno-kadrovci, pa se moglo očekivati da će i oni pružiti otpor. Koraj i inače nije bilo teško braniti. Položaj mu je to izdašno nudio.

Stab divizije je smatrao da se uporište može likvidirati i za napad je odredio 8 bataljona: po 3 iz Brodske brigade i 21. brigade, a 2 iz 17. brigade.

Drugi, 3. i 4. bataljon Brodske brigade nastupali su pravcem: Babetino Brdo, Puškovac, Blaževac Brdo, pa preko Goletića i k. 140 preko Bijele rijeke u centralni dio uporišta Koraj. Desna obala Bijele rijeke poslužila je kao povoljni položaj. Prvi bataljon je ostao u rezervi.

Lijevo je napadala 17. brigada, a desno 21. brigada. Prema vremenu napad brigada je bio prilično ujednačen, ali sva daljnja organizacija je podbacila. Odmah u početku borbe mogao se sagledati i njen kraj. Pored slabe organizacije vatre i njene neusklađenosti sa pokretom, u znatnoj mjeri dobar napad ometala je i velika tama i magla koja se tu noć nad ovim krajem spustila.

Uz relativno male gubitke (6 mrtvih i 10 ranjenih) neprijatelj je odbio napad i divizija se još prije zore povukla na položaje sa kojih je prethodnog dana krenula u napad. U napadu na Koraj iz Brodske brigade su poginula dva druga, a dva su ranjena. Slijedećih nekoliko dana brigada se odmarala. Za to vrijeme je imala samo nekoliko manjih čarki sa četnicima. Drugog dana poslije napada na Koraj jedna patrola iz 2. bataljona u s. Vukosavci zarobila je četiri četnika.

Godišnjica formiranja Brigade i njeno proglašenje udarnom

Posljednjeg dana mjeseca septembra u svim jedinicama je pročitano pismo Štaba brigade, koje je, povodom prve godišnjice, napisao Stab brigade. Ono glasi:

Borcima i rukovodiocima Brodske brigade

28. septembra⁶ navršilo se godinu dana kako je naša brigada osnovana. Pre godinu dana formirana je naša brigada iz Diljskog NOP odreda, koji je u svoje vrijeme bio jedan od najboljih odreda u Slavoniji. Naša brigada od svog osnutka prošla je kroz niz akcija i uspješnih borbi, ona je do sada uništila i zarobila dosta neprijatelja i raznog neprijateljskog materijala. Ranije dok je bila u sastavu 12. divizije kao i sada u sastavu 28. divizije, naša je brigada izvršavala sve zadatke koje je pred nas postavio naš Vrhovni štab. U toku ovog svog opstanka naša brigada je stekla niz iskustava, kako na vojnom tako i na političkom polju.

Na današnji dan treba da se sjetimo na krupnije podvige naše brigade. Uspjele akcije na Gašince, smjeli prodor i uništenje protivavionske artiljerije, junačke borbe sa švapskim tenkovima u okolici Virovitice, kao i u samoj Cabuni, teške borbe u zasjedi za vrijeme akcija na Đakovo, uspješna akcija na Gorjane, uništenje pancera kod Pleternice, velike borbe sa motorizovanim divizijama kod Okučana, uspješne borbe kod Kusonja, Pivnice, Hum Varoši, zajednička borba sa 17. i 21. brigadom za sprečavanje prolaza njemačkim divizijama cestom Đulavec—Pčelić. Naša brigada likvidirala je jedno od najvećih i najkrvavijih uporišta u Slavoniji, Podravsku Slatinu. Tu je u potpunosti uništen 15. ustaški bataljon. Vodili smo ogorčene borbe sa neprijateljem za vrijeme neprijateljske ofanzive na Ravnoj Gori, kod Huma i Katinaca, borbe kod Dišnika i Velikog Grđevca, velike bitke sa ustašama i gestapovcima kod Severina, akcija na Skenderovce, borbe kod Daruvara i Lipovljana, put za Bosnu, čišćenje četnika na sektoru Majevice, kao i borba na samu godišnjicu brigade sa neprijateljem koji se bio utvrdio na položajima oko Koraja.

Dosadašnji rezultati najrečitije govore koliki je udio naše brigade u uništavanju neprijatelja.

Oko 800 mrtvih, 600 ranjenih i 600 zarobljenih neprijateljskih vojnika. Zarobljeno 17 teških mitraljeza, 2 laka mitraljeza, 35 puškomitraljeza, 800 pušaka, 25 šmajsera, 250.000 puščanih metaka, 3 bacača, 300 mina, 1 top, 2 kamiona, uništeno je 9 kamiona, 2 tenka, 2 pancera, oštećeno: 3 kamiona, 3 tenka, uz ovo je bilo i niz drugih manjih uspjeha kao što su diverzije na pruge, mostove, itd.

Na današnji dan treba da se sjetimo i naših hrabrih brigadirara koji su sa svojim hrabrim držanjem i požrtvovanjem pridonijeli da nam je brigada mogla izvršiti tolike slavne uspjehe. Mnogi od njih dali su svoje živote u borbi za slobodu svoje zemlje i svog naroda. Kao svijetli primjer može nam poslužiti požrtvova-

⁶ Ovdje je uzet 28. septembar kao dan formiranja Brodske brigade. Neka dokumenta govore da je to 29. septembar. Međutim, Brodska brigada je formirana 1. oktobra 1943. godine. Vidi fusnotu 5 u uvodu.

nast i ustrajnost ranjenog mitraljesca Zarić Petra, hrabrost i smjeli juriš polit, delegata Milenković Miloša i Klašnja Miše, neustrašivost drugarice Bajac Soke, hrabrost delegata Surla Mirka, vodnika Pavelić Luke, mitraljesca Čupurdija Jove, puškomitraljesca Ratić Spasoje, borca Klaus Löwea. Kao rukovodioce ističemo komandira čete Cvjetičainin Stojana, te politkomesara Nail Redžića, pomoćnika politkomesara čete Petković Milana, nezabornu komandante bataljona Stegić Tunu i Maksu Štrbu, kao i niz ostalih koji su pokazali kako treba mrziti i uništavati neprijatelja svog napaćenog naroda i domovine.

Upravo sada, kad stupamo u drugu godinu opstanka naše brigade, pred nas se postavljaju novi, još značajniji zadaci. Napustili smo našu Slavoniju. Vrhovni komandant Maršal Jugoslavije drug Tito naredio je da krenemo u Bosnu, ako bude trebalo i dalje, da u tom za nas novom kraju pomognemo našim jedinicama pri uništavanju okupatora i njegovih domaćih slugu. Neprijatelja treba istrijebiti, našu zemlju i narod osloboditi. Tito nareduje. a mi ćemo tako izvršiti.

Da bismo mogli ubuduće svako Titovo naređenje izvršiti, moramo našu brigadu u ovoj godini još bolje vojnički i politički učvrstiti, osposobiti sve naše borce i rukovodioce da u ovoj drugoj godini još više i nemilosrdnije uništavaju neprijatelja.

Borba u našoj zemlji primiće se kraju. S ovim nije kazano da ćemo mi prestati sa borbom. Našu vojsku čekaju još teški i veliki zadaci, ali kada danas pogledamo posljednje uspjehe naše Narodnooslobodilačke vojske, uspjehe naših velikih saveznika, napore Crvene armije, koja je već sa svojim snagama ušla u našu teritoriju, onda nas više ne mora zabrinjavati svršetak ovog rata kao i njegov konačni ishod.

Potpuno sigurni u našu pobjedu, u ispravnost naše borbe i njenu potrebu, nastavimo i u ovoj drugoj godini opstanka naše brigade sa pojačanim radom po svim sektorima. Osposobimo se u rukovanju oružjem, kao i u rukovanju jedinicama da bi u borbi što uspješnije uništavali neprijatelja. Ostvarimo pravu vojničku disciplinu, da bi nam jedinice bile što čvršće i sposobnije za sve zadatke, koji se pred nas postave. Savladajmo sva politička pitanja, neumorno učimo, jer ćemo samo tako biti u stanju da ne dozvolimo da plodovi naše herojske borbe budu ugrabljeni i postanu plijenom raznih mračnjačkih klika. Pojačajmo kulturno-prosvjetni rad, uvodimo u naše redove više vedrine i veselog života, podignimo naš kulturni nivo.

Ako na početku naše druge godine sve ovo uočimo i po ovom postupimo, našu brigadu učinimo još boljom, ona će biti u stanju učiniti još teže zadatke, a time će moći kao brigada još više doprinijeti oslobodenju našeg naroda. Pokazaćemo da smo pravi sinovi naše domovine i ujedno da smo dostojni naših palih drugova, koji su, boreći se u našoj brigadi, dali svoje živote i postali nam uzorom kako treba da se borimo za uzvišene ciljeve naše

Narodnooslobodilačke borbe, za ostvarenje Slobodne Demokratske Federativne Jugoslavije.

Radimo, učimo i borimo se udarnički. Nastojmo da nam brigada u ovoj godini postane udarna.

ŽIVJELA BRODSKA BRIGADA!
ŽIVJELA NARODNOOSLOBODILAČKA VOJSKA:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar, major
Ivan Krmpotić, s. r.

Komandant, major
Jovo Milaković, s. r.

Naredbom GS NOV i PO, kratko vrijeme iza toga, 1. oktobra 1944. godine, Brodska brigada je proglašena udarnom,⁷ a narednih nekoliko dana provela je na kraćim marševima ili u borbi sa četnicima. Uporedo su se vršile intenzivne pripreme za predstojeći marš u Srbiju.

Iako je većina boraca imala duži staž, na njima se osjećalo da teško podnose napore koje je tadašnja situacija nametala. Hladni i kišoviti dani, tamne noći, težak, blatnjav i klizav put, puno su tome doprinijeli. Na svim pravcima gdje se maršuje, situacija je neizvjesna. Zbog toga se nastupa oprezno, što još više iznurava borce. Obično, pred zoru, umor i pospanost dostižu svoju kulminaciju i čim kolona zastane svi odmah poliježu i zaspu. Spavaju na mokroj zemlji, u grmlju, bilo gdje. U situaciji velike iscrpljenosti i u borbi protiv sna postoji samo jedno iskušano sredstvo — opasnost u vidu ispaljenih hitaca u neposrednoj blizini. Poslije toga svima se živci napinju, brzo se rasane i više se nikom ne spava. Nedovoljna ishrana, slab ili nikakav smještaj, dotrajalost odjeće i obuće i neprikidne kiše učinili su svoje.

Sličnih naprezanja brigada je imala i na ranijim terenima gdje se kretala, ali nikad sa toliko udruženih nedaća. Već na prvi pogled to se primjećivalo na borcima, a oni su sav svoj bijes iskaljivali na četnicima, ukoliko su im ovi za to pružili mogućnost. Međutim, do prave borbe, u kojoj bi učestvovalo nekoliko stotina boraca, nikad nije

⁷ Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije od 1941—1945. godine.

došlo, pa čak ni 4. oktobra kad je jedna čete (3. četa 1. bataljona) napala četnike u s. Udrigovo, rastjerala ih i po okolnim brdima gonila cijeli dan. Tom prilikom je ranjen vodnik 3. čete 1. bataljona Mijo Salopek. Metak je bio rasprskavajući. Ljekari su bili prisiljeni da vodniku Salopeku amputiraju nogu.

Unatoč četničkom kukavičluku, za vrijeme zastanka i odmora, budnost nije popuštala. Uprkos kiši i ledenom vjetru, svaki bataljon se obezbjeđivao sa dvije čete, koje su ulagale velike napore da izdrže na posjednutim položajima. Jednu takvu noć, provedenu na položajima oko k. 905, vječito će pamtiti borci 1. i 3. čete 1. bataljona. Pored hladne jesenjske kiše, borce je cijelu noć šibala bura, koja im se uvlačila u meso i kosti, kao da od odjeće ništa na sebi nisu imali.

Poslije razbijanja grupe četnika u s. Udrigovo, brigada je nekoliko dana imala mir, te je pokret, u nešto bržem tempu, nastavljen u pravcu Drine, gdje su istureni dijelovi brigade stigli u zoru 6. oktobra 1944. godine.